

№ 1(37) 2021

ФТИЗИОПУЛЬМОНОЛОГИЯ

научно-практический журнал
ғылыми-практикалық журнал

PHTHISIO-PULMONOLOGY

scientific-practical journal

Национальный научный центр фтизиопульмонологии
Министерства здравоохранения Республики Казахстан

ФТИЗИОПУЛЬМОНОЛОГИЯ

Научно-практический журнал

Основан в 2002 году, выходит 2 раза в год

№ 1 (37) 2021

РЕДАКЦИОННЫЙ СОСТАВ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОГО ЖУРНАЛА «ФТИЗИОПУЛЬМОНОЛОГИЯ»

Главный редактор

кандидат медицинских наук **Аденов Малик Молдабекович**

Заместитель главного редактора

доктор медицинских наук, профессор **Ералиева Ляззат Тасбулатовна**

Члены редакционной коллегии:

Исмаилов Шахмурат Шаимович – доктор медицинских наук, профессор (Алматы, Республика Казахстан)

Ракишева Анар Садуакасовна – доктор медицинских наук, профессор (Алматы, Республика Казахстан)

Джазыбекова Панагуль Манерхановна – кандидат медицинских наук (Алматы, Республика Казахстан)

Члены редакционного совета:

Рамазанова Бахыт Амануловна – доктор медицинских наук, профессор (Алматы, Казахстан)

Гаспарян Армен Юрьевич – ассоциированный профессор по медицине, консультант по этике исследований и публикаций (Бирмингем, Англия)

Муминов Талгат Аширович – доктор медицинских наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан)

Марьяндышев Андрей Олегович – доктор медицинских наук, профессор, профессор, член - корреспондент РАМН (Архангельск, Российская Федерация)

Оракбай Ляззат Жадигеровна – доктор медицинских наук, доцент (Алматы, Казахстан)

Шамсутдинова Альфия Гумаровна – кандидат в PhD (Алматы, Казахстан)

Кадыров Абдулат Саматович – доктор медицинских наук (Бишкек, Кыргызстан)

Парпиева Наргиза Нусратовна – доктор медицинских наук (Ташкент, Узбекистан)

Технический редактор:

Кожобеков Али Омиралиевич

Шапекова Мерей Исамединовна

Журнал зарегистрирован Министерством культуры,
информации и общественного согласия РК
Регистрационный номер 2535-Ж от 13.12.2001 г.

Адрес редакции:

050010, Казахстан, г. Алматы, ул. Бекхожина 5.

Тел.: +7 (727) 291 03 16, E-mail info@nnkf.kz

Верстка и печать: Общественное объединение
“Реабилитация инвалидов Казахстана”, г. Кокшетау

ISSN (print) 2227-1937

ISSN (online) 2663-1504

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Н.Т.Нуранова, С.А. Ташимова, А.Ш. Садыкова, А.Ж. Дуйсенов, Г.А.Турсынбаева</i> ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНДА БАЛАЛАР МЕН ЖАСӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДА ТУБЕРКУЛЕЗДІҢ ТАРАЛУЫ.....	3
<i>Еримбетов К.Д., Бектурсинов Б.У, Ибраев Ж.А., Рашитов М.Р.,</i> <i>Альгожин Е.Ж., Аубакиров Е.А.</i> РЕЗУЛЬТАТЫ ХИРУРГИЧЕСКОГО ЛЕЧЕНИЯ БОЛЬНЫХ ШЛУ ТБ НА ФОНЕ ХИМИОТЕРАПИИ НОВЫМИ И ПЕРЕПРОФИЛИРОВАННЫМИ ПРЕПАРАТАМИ	7
<i>Ташметов К.К., Чингисова Л.Т., Мурзахметова З.С., Куанышбеков М.Д.,</i> <i>Исенова А.Е., Бісмілда В.Л.</i> ВНЕДРЕНИЕ МЕТОДА ПЦР ДИАГНОСТИКИ COVID-19 НА АВТОМАТИЗИРОВАННОЙ СИСТЕМЕ BIONEER	11
<i>Абдукаримов Х.Х.</i> КЛИНИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА НАРУШЕНИЙ ГОМЕОСТАЗА У БОЛЬНЫХ В КРИТИЧЕСКИХ СОСТОЯНИЯХ (ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ)	14
<i>Нигматова Диана Солтановна, Атыгаева Сабина Азизжанкызы,</i> <i>Кокаева Салтанат Сералывна, Датхаева Жамиля Ибадуллаевна.</i> АЛЬВЕОЛЯРНЫЙ ПРОТЕИНОЗ. КЛИНИЧЕСКИЙ СЛУЧАЙ . ДИАГНОСТИКА. ЛЕЧЕНИЕ.....	20
<i>Чингисова Л.Т., Мурзахметова З.С., Бісмілда В.Л., Желгозина М.А.</i> ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧЕСКИХ МЕТОДОВ ДИАГНОСТИКИ ТУБЕРКУЛЕЗА В АКМОЛИНСКОЙ ОБЛАСТИ	26
<i>Г.А.Смаилова, Г.Л.Сагинтаева</i> СЛУЧАЙ ЛЕЧЕНИЯ ПАЦИЕНТКИ С ТУБЕРКУЛЕЗОМ ЛЕГКИХ, ПЕРЕНЕСШЕЙ КОРОНАВИРУСНУЮ ПНЕВМОНИЮ	29
<i>Манабаев Ж.К., Аманжолова Л.К., Туткышбаев С.О.,</i> СОВРЕМЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ДИАГНОСТИКИ ТУБЕРКУЛЕЗА МОЛОЧНЫХ ЖЕЛЕЗ	34
<i>Matzhanova A. Kalel Zh.</i> TUBERCULOSIS AND THE IMPACT OF SOCIO-ECONOMIC FACTOR	39
<i>Абдукаримов Х.Х., Арымбаева А.Б., Бектасов С.Ж., Нуралбаева П.К.,</i> <i>Абдрасулов Р.Б.</i> ПАРЕНТЕРАЛЬНОЕ ПИТАНИЕ В ИНТЕНСИВНОЙ ТЕРАПИИ У БОЛЬНЫХ ТУБЕРКУЛЕЗОМ	44
<i>Чункаева Д.Д., Аденов М.М., Жапбаркулова Г.Р., Мусабекова Г.А.,</i> <i>Раимова Г.Д., Морозов И.В., Исмаилов Ш.Ш.</i> ПРАКТИКА ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ ВРАЧЕЙ ПМСП ПО ВОПРОСАМ ТУБЕРКУЛЕЗА	48
ОО «КАЗАХСТАНСКАЯ АССОЦИАЦИЯ ФТИЗИОПУЛЬМОНОЛОГОВ»	51

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНДА БАЛАЛАР МЕН ЖАСӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДА ТУБЕРКУЛЕЗДІҢ ТАРАЛУЫ

Н.Т.Нуранова, С.А. Ташимова, А.Ш. Садыкова, А.Ж. Дуйсенов, Г.А.Турсынбаева
Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Шымкент қ.
Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы

Түйіндеме: Түркістан облысында балалармен жасөспірімдер арасында туберкулездің таралу жиілігіне ресми статистика – Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрлігінің Туберкулез проблемалары Ұлттық орталығының 2018-2020 жылдардағы деректері негізінде жүргізілген талдау ұсынылды.

Жаңа жағдайларда туберкулезге қарсы диспансерлердің ұйымдастыру-әдістемелік жұмысының нысанымен мазмұны өзгереді, бірақ негізгі қағидат сақталады: туберкулезге қарсы іс – шаралар-бұл туберкулезге қарсы мекемелердің жұмысы ғана емес, сонымен қатар барлық емдеу-профилактикалық мекемелердің ортақ ісі, барлық медициналық қоғамдастықтың күш-жігерін біріктіру.

Түйінді сөздер: туберкулез, балалар, жасөспірімдер.

Распространение туберкулеза среди детей и подростков по Туркестанской области

Н.Т.Нуранова, С.А. Ташимова, А.Ш. Садыкова, А.Ж. Дуйсенов, Г.А.Турсынбаева
Международный казахско-турецкий университет имени Х.А. Ясауи,
г. Шымкент Южно-Казахстанская медицинская академия

Резюме: Представлен анализ частоты распространения туберкулеза среди детей и подростков в Туркестанской области, проведенный на основании данных официальной статистики - Национального центра проблем туберкулеза Министерства здравоохранения и социального развития республики Казахстан за 2011-2020 гг. За период с 2011 по 2020г. в Туркестанской области и в целом по Республике Казахстан выявлено снижение заболеваемости и болезненности туберкулезом детей и подростков.

В новых условиях меняются форма и содержание организационно-методической работы противотуберкулезных диспансеров, но сохраняется основной принцип: противотуберкулезные мероприятия — это не только работа противотуберкулезных учреждений, но и общее дело всех лечебно-профилактических учреждений, объединение усилий всей медицинской общественности.

Ключевые слова: туберкулез, дети, подростки.

The spread of tuberculosis among children and adolescents in the Turkestan region

N. T. Nuranova, S. A. Tashimova, A. Sh. Sadykova, A. Zh. Duysenov, G.A.Tursynbayeva
H. A. Yasavi International Kazakh-Turkish University,
Shymkent South Kazakhstan Medical Academy

Summary: The article presents an analysis of the frequency of tuberculosis among children and adolescents in the Turkestan region, conducted on the basis of official statistics-the National Center for Tuberculosis Problems of the Ministry of Health and Social Development of the Republic of Kazakhstan for 2011-2020. During the period from 2011 to 2020, a decrease in the incidence and morbidity of tuberculosis in children and adolescents was revealed in the Turkestan region and in the Republic of Kazakhstan as a whole.

In the new conditions, the form and content of the organizational and methodological work of TB dispensaries are changing, but the basic principle remains: TB measures are not only the work of TB institutions, but also the common cause of all medical institutions, combining the efforts of the entire medical community.

Key words: tuberculosis, children, adolescents.

Аннотация

Қазақстандық қоғамның денсаулық жағдайы оның ең осал бөліктерінде – балалар мен жасөспірімдерде көрініс табады. Осыған байланысты, осы жұмыстың мақсаты Түркістан облысында балалар мен жасөспірімдер арасында туберкулездің таралу ерекшеліктерін зерттеу болды. Ресми статистика деректерін талдау нәтижелері жалпы Қазақстан Республикасы бойынша, атап айтқанда, Түркістан облысында жасөспірімдер мен балалардың туберкулезбен аурушаңдығы мен аурушаңдығының төмендеуінің айқын үрдісі байқалатынын көрсетті. Елдегі туберкулезді ұзақ мерзімді бақылауға кепілдік беретін жолдардың бірі ұлттық туберкулезге қарсы бағдарламаны туберкулезбен ауыратын науқастарға диагностика мен емдеуге тегін қол жеткізуге мүмкіндік беретін жалпы денсаулық сақтау жүйесіне біріктіру болып табылады.

Тиімді жұмыс істеп тұрған туберкулезге қарсы күрестің ұлттық бағдарламасы науқастарды емдеудің жоғары көрсеткішіне, сатып алынған дәрілік тұрақтылықтың төмен деңгейіне және, сайып келгенде, туберкулез жағдайларын анықтаудың жоғары көрсеткішіне қол жеткізеді.

Кіріспе

«2035 жылға дейін туберкулез індетін жою және 2018-2020 жылдарға арналған ДДҰ Еуропалық өңірі үшін туберкулезбен күрес жөніндегі іс-қимыл жоспары» мәлімделген ДДҰ стратегиясына сәйкес Қазақстан Республикасында туберкулезге қарсы күрестің ұлттық бағдарламасын жоспарлы іске асыру жалғасуда.

Қазіргі уақытта Қазақстандағы негізгі эпидемиологиялық көрсеткіштер серпінінде оң өзгерістер байқалады [1]. Елімізде туберкулез бойынша жағдай жақсара бастады: 2015 жылдың қорытындысы бойынша туберкулезбен сырқаттанушылық көрсеткіштерінің төмендегені байқалады (100 мың адамға шаққанда 58,5.) және өлім (100 мың адамға 4,1.) [2-7]. Соған қарамастан, Қазақстан Республикасындағы эпидемиологиялық жағдай әлемнің неғұрлым дамыған елдерінің осыған ұқсас деректерімен салыстырғанда туберкулездің таралу көрсеткіштерінің жоғары болуына байланысты шиеленісті күйінде қалып отыр.

Зерттеу мақсаты

Мәселенің өзектілігі қоғамның денсаулық жағдайы оның ең осал бөліктеріне – балалар мен жасөспірімдерге әсер ететіндігіне негізделген, сондықтан халықтың осы контингенттері арасында туберкулездің таралуын талдау зерттеу үшін қажет мәселе болып табылады.

Зерттеу материалдары мен әдістері

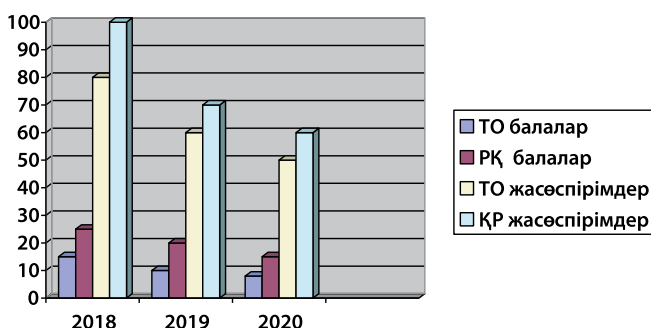
Материал Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрлігі жанындағы Туберкулез проблемалары Ұлттық орталығының 2018-2020 жылдарға арналған ресми статистикасының деректері болды.

Нәтижелер және оларды талқылау

1 және 2-кестелерде Қазақстан Республикасында және Түркістан облысында (ТО) 2018-2020 жылдар аралығындағы кезеңде 100 мың тұрғынға шаққанда балалар мен жасөспірімдердің туберкулезбен аурушаңдығы көрсетілген (1 және 2-суреттер)

Кесте 1. 3 жыл ішінде 100 мың тұрғынға шаққанда ТО және ҚР-да балалар мен жасөспірімдердің туберкулезбен ауруы

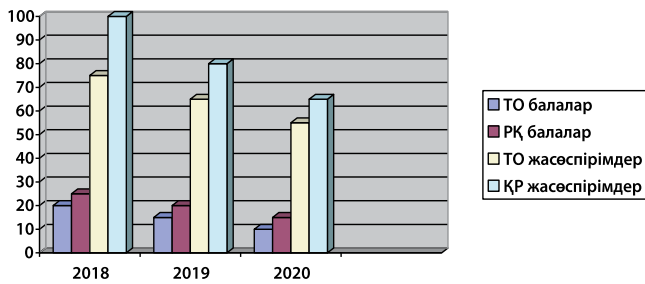
Жылдар	Балалар ТО	Балалар ҚР	Жасөспірімдер ТО	Жасөспірімдер ҚР
2018	2,8	7,1	28,9	48,0
2019	5,7	6,7	35,8	46,1
2020	3,2	5,5	20,7	32,0

Сурет 1. 3 жыл ішінде 100 мың тұрғынға шаққанда ТО және ҚР балалар мен жасөспірімдердің туберкулезбен сырқаттанушылық динамикасы

Кесте 2. 3 жыл ішінде 100 мың тұрғынға шаққанда ҚР дағы балалар мен жасөспірімдердің туберкулезбен ауыруы

Жылдар	Балалар ТО	Балалар ҚР	Жасөспірімдер ТО	Жасөспірімдер ҚР
2018	1,7	4,8	28,9	68,4
2019	4,8	7,9	37,2	72,8
2020	3,8	6,2	19,9	48,2

Сурет 2. *ТО мен ҚР-да 3 жыл ішінде 100 мың тұрғынға шаққанда балалар мен жасөспірімдердің туберкулезбен ауыру динамикасы*

Талдау кезінде жалпы республика бойынша балалардың туберкулезбен сырқаттанушылығының төмендегені анықталды, ТО-дағы балалар арасында да осындай төмендеу үрдісі байқалды.

Қазақстанда 2018 жылы балалар арасында сырқаттанушылық 100 мың тұрғынға шаққанда – 15,1 құрады, бұл ретте бұл көрсеткіш 9,5 құрады, бұл олардың арасындағы 1,6 есе айырманы анықтады. 2019 жылы Қазақстанның оңтүстік өңірінде 100 мың тұрғынға шаққанда балалардың аурушаңдығы 6,3-ке дейін едәуір төмендегені байқалды, бұл 2018 жылғы көрсеткіштен 34% - ға аз болды, ал бұл нәтижені республика бойынша көрсеткішпен салыстыру кезінде айырмашылық 54% - ды құрады.

Республика бойынша балалардың туберкулезбен ауруы 13,3% - ға 2018 жылғы 11,3-тен 2019 жылы 9,8-ге дейін төмендеді. Бұл ретте ТОК бойынша бұл көрсеткіш 2018 жылы 5,3, ал 2019 жылы 100 мың халыққа шаққанда 5,2 құрап, республикалық деректермен тиісінше 2,1 және 1,9 есе айырманы құрап төмендеді.

2018 жылдан бастап 2020 жылға дейінгі кезеңде жасөспірімдердің туберкулезбен ауруы айқын төмендеу үрдісіне ие болды. Осылайша, 2018 жылы халықтың осы контингентінде туберкулезбен сырқаттанушылық 100 мың тұрғынға шаққанда 62,0 құрады, бұл жалпы республика бойынша нәтижеден 1,6 есе аз болды. 2019 жылы ТО жасөспірімдерінің аурушаңдығы Қазақстан бойынша көрсеткіштен 1,8 есеге және 2018 жылғы ТҚК көрсеткішінен 21,0% - ға төмен болды.

Ресми статистика деректерін талдау 2018 жылдан бастап ТҚ - да жасөспірімдердің туберкулезбен сырқаттанушылығының төмендеуінің айқын үрдісі байқалғанын көрсетті: бұл көрсеткіш 2018 жылы - 49,0, 2013 жылы-37,2, ал 2014 жылы-100 мың тұрғынға шаққанда 44,4 құрап, біртіндеп азайды. 2020 жылы жасөспірімдер аурушаңдығының 2011 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда төмендеуі 3,0 есе, ал алдыңғы 2019 жылмен салыстырғанда – 1,7 есе құрады.

ТО-дағы жасөспірімдердің сырқаттанушылық көрсеткішін республикалық деректермен салыстыру Қазақстанның оңтүстік өңірінде неғұрлым төмен нәтижелерді анықтады. 2018-2020 жылдары айырмашылық – 1,6, 2018 жылы – 1,8, 2019 жылы – 2,0, ал 2020 жылы-1,8 есе болды. Жасөспірімдер арасында республикалық көрсеткіш 2018 жылы 5,2% - ға өсіп, 2019 жылы 76,3-ке қарсы 2020 жылы 80,5-ті құрады. Дәл осындай үрдіс жасөспірімдерде туберкулезбен сырқаттанушылықтың төмендеуі баяулағандықтан да анықталды және 2019 жылғы 100 мың тұрғынға шаққанда 37,2-ге қарағанда 44,4-ті құрады. (айырмашылық 1,2 есе). Бұдан әрі, 2018 жылдан бастап 2020 жылға дейін ҚР-да да жасөспірімдердің аурушаңдығының төмендеу үрдісі байқалды. Соған қарамастан, жасөспірімдердің аурушаңдығы республика бойынша жалпы көрсеткіштен 2,4 есе төмен болды.

2018 жылдан бастап 2020 жылға дейінгі кезеңде балалардың аурушаңдығы да төмендеді (2-кесте, 2-сурет). Осылайша, ең жоғары көрсеткіш 2018 жылы байқалды, ол 100 мың тұрғынға шаққанда 5,0 құрады, 2020 жылға қарай біртіндеп төмендеп, 2018 жылмен салыстырғанда 32,4%, айырмашылықты құрады. бұл 2020ж. нәтижесімен айтарлықтай айырмашылықты құрады - 38,6%. Алайда, 2020 жылы балалардың ауруы. ол бұрынғыдай ҚР бойынша көрсеткіштен 1,6 есе аз болды.

Жасөспірімдердің аурушаңдығы да төмендеп, 2018 жылы ең жоғары мәнге жетіп, 100 мың тұрғынға 41,3-ті құрады, бұл сол жылғы республикалық көрсеткіштен 2,3 есе аз болды. 2018 жылдан бастап 2020 жылға дейінгі кезеңде жалпы Қазақстан бойынша да, сол сияқты ТО-да да жасөспірімдердің аурушаңдығының айқын төмендеуі анықталды. Мәселен, 2020 жылы көрсеткіштің ең көп азаюы анықталды – ТО бойынша 35,1-ге дейін және республика бойынша жалпы 100 мың тұрғынға шаққанда 71,1-ге дейін, 2,0 есе айырманы құрады. Алайда, ауырсыну жасөспірімдер 2019ж. өскен: ТО-да ол 53,8, Қазақстан бойынша 95,7 құрады, бұл 2018 жылмен салыстырғанда ТО-да 34,8% және республика бойынша 25,7% айырмашылықты құрады. 2018 жылдан бастап 2020 жылға дейінгі кезеңде балалар мен жасөспірімдердің аурушаңдығы жалпы республика бойынша неғұрлым айқын төмендеді. Бұл ретте, ТО және ҚР балалар мен жасөспірімдердің аурушаңдығы мен аурушаңдығын төмендетудің жалпы үрдісі кезінде 2020 жылы қалпына келген 2019 жылы төмендеу қарқынының баяулауы байқалды.

Қорытындылар

---

1. 2018-2020 жылдар аралығында Түркістан облысында және жалпы Қазақстан Республикасында балалар мен жасөспірімдердің туберкулезбен аурушаңдығы мен аурушаңдығының төмендеуі анықталды.
2. Түркістан облысында 3 жыл ішінде балалар мен жасөспірімдер арасында туберкулездің таралуы Қазақстан Республикасына қарағанда төмен болды.
3. 2018 және 2020 жылдары Түркістан облысы мен Қазақстан Республикасы бойынша балалар мен жасөспірімдердің аурушаңдығы мен аурушаңдығының төмендеу қарқыны өткен жылдармен салыстырғанда көрсеткіштердің ұлғаюына байланысты азайды.

Библиографиялық тізім

---

1. Статистический обзор по туберкулезу в Республике Казахстан//Национальный научный центр фтизиопульмонологии Министерства здравоохранения Республики Казахстан.-Алматы, 2020.-70с.
2. Статистический обзор по туберкулезу в Республике Казахстан//Национальный научный центр фтизиопульмонологии Министерства здравоохранения Республики Казахстан.-Алматы, 2019.-72с.
3. Статистический обзор по туберкулезу в Республике Казахстан//Национальный научный центр фтизиопульмонологии Министерства здравоохранения Республики Казахстан.-Алматы, 2018.-69 с.